

Олександр НАШИВОЧНИКОВ

кандидат історичних наук

Національний університет оборони України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4197-6408>

Електронна пошта: dr.alexander@ukr.net

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН І ПІДРОЗДІЛІВ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В АНТИТЕРОРИСТИЧНІЙ ОПЕРАЦІЇ НА СХОДІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто проблемні питання, що виникли під час підготовки та застосування частин і підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України в антитерористичній операції, а також шляхи їх вирішення. Одним із ключових викликів, з якими зіткнулися Збройні Сили України у період 2014–2018 рр., була необхідність адекватно реагувати на дії російської армії, що зумовило перегляд деяких правил ведення бойових дій українськими підрозділами.

На думку автора, досвід подолання певних вад у застосуванні Сухопутних військ Збройних Сил України у ході антитерористичної операції має сприяти підвищенню ефективності протидії широкомасштабній російській збройній агресії в умовах сьогодення та допоможе краще підготуватися до ефективної протидії будь-яким війнам у майбутньому. У статті використані як загальнонаукові методи аналізу та синтезу, так і спеціальні наукові методи, зокрема історико-географічний та історико-типологічний.

Ключові слова: гібридна війна, збройний конфлікт, російська агресія, окупація, Збройні Сили України, Сухопутні війська.

Постановка проблеми. Окупація Криму та частини Донецької і Луганської областей російськими військами яскраво висвітлила нездатність Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів країни протистояти противнику в умовах ведення бойових дій гібридними методами (Хронологія окупації Криму. 2024). Необхідність вивчення бойового досвіду виникла на тлі втрати Україною частини територій у 2014 р. та подальшого широкомасштабного вторгнення російської федерації у лютому 2022 року.

Низька ефективність системи забезпечення національної безпеки України щодо протидії зовнішнім загрозам вимагає ретельного аналізу досвіду застосування Сухопутних військ Збройних Сил України. На думку автора, це дасть змогу з'ясувати основні недоліки, що виникали під час проведення антитерористичної операції, та позбутись багатьох проблемних питань, що можуть негативно впливати на події сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Після широкомасштабного вторгнення російських окупаційних військ на територію України у лютому 2022 р. бойовий досвід протидії російській збройній агресії під час антитерористичної операції знову привернув до себе увагу. Інтерес наукової спільноти полягає насамперед у вивченні як позитивних, так і негативних чинників, що впливали на застосування Сухопутних військ.

Українські й закордонні експерти та вчені досліджували питання, пов'язані з використанням військових частин і підрозділів Сухопутних військ. Наразі існує велика кількість публікацій, присвячених напруженому періоду боротьби проти російських окупантів, що почався у 2014 р., зокрема участі окремих родів Сухопутних військ Збройних Сил України у бойових діях на сході України (Згурець, С. Г. 2016). При цьому, питання планування та підготовки підрозділів до виконання бойових завдань досліджував колектив авторів Харківського національного університету

Повітряних сил імені І. Кожедуба та Національного університету оборони України. У спільній статті дослідники здійснили порівняльний аналіз структури основних форм постановки бойових завдань загальновійськовим формуванням (Телюков, С. М., Кравченко, С. О., Горбачов, К. М., & Зливка, Г. А. 2023).

Також науковці Національного університету оборони України розглядали проблему прориву підготовлених рубежів оборони противника в умовах російсько-української війни під час ведення наступальних операцій оперативними угрупованнями військ Збройних Сил України на тлі досвіду локальних війн і збройних конфліктів другої половини ХХ та початку ХХІ століття (Серватюк, В.М., Резнік, В.І., Ремез, А.В. & Мосолов, В.М. 2024).

Водночас, ретельно проаналізовано вітчизняний досвід стратегічного планування у сфері оборони держави в умовах проведення антитерористичної операції (Наливайко, А.Д., Данилюк, С.Л. & Наливайко, Л.П. 2023).

Закордонні дослідники здебільш акцентували увагу на вивченні тих чи інших подій криз призму діяльності захисників України. Так, у книзі кореспондента Los Angeles Times Сергія Лойка скрупульозно описуються кілька останніх днів 240-денної оборони Донецького аеропорту, які автор провів із його захисниками. Письменник розповідає про операції захисників аеропорту та характерні риси бойових дій на початку російсько-українського збройного конфлікту на сході України (Лойко, С. 2015).

Метою статті є розкриття й узагальнення досвіду бойового застосування військових частин і підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України в антитерористичній операції на сході України у 2014–2018 рр. та його впровадження у систему бойової підготовки особового складу.

Виклад основного матеріалу. Під час антитерористичної операції на території Донецької і Луганської областей Збройні Сили України зіткнулися з незвичним способом ведення противником бойових дій, так званою «гібридною війною». Її основними особливостями було ухилення від прямих сутичок на відкритій місцевості, уникнення позиційних форм боротьби, раптове завдання ударів із засідок, переховування серед місцевого населення та ведення бою лише тоді, коли це вигідно. При цьому забезпечення живою

силою, зброєю та ресурсами здійснювалося із-за меж України^{1, 2}.

Обстановка ускладнювалася ще й тим, що, на відміну від противника, Збройні Сили України при виконанні завдань зобов'язані були застосувати зброю лише у разі прямої загрози життю військовослужбовців, контролювати велику територію та діяти переважно у густонаселених районах. На жаль, досвід ведення бойових дій свідчить, що Збройні Сили України та інші військові формування виявилися неготовими виконувати завдання в повному обсязі за таких складних умов. Основними причинами низького рівня боєздатності військових частин та підрозділів на той час були:

- недбале ставлення до формування у ході мобілізації ротних та батальйонних тактичних груп, в результаті чого деякі з них мали різний склад, чисельність, оснащеність та відповідно – бойові можливості;
- нехтування у ході підготовки військ досвідом, отриманим збройними силами країн світу в сучасних воєнних конфліктах та локальних війнах;
- низький рівень навченості військовослужбовців прийомам та способам ведення бойових дій у населених пунктах;
- відсутність досвіду протидії негативно-інформаційно-психологічному впливу противника, що негативно позначилося на морально-психологічному стані особового складу Збройних Сил України та суспільно-політичній обстановці в державі;
- недосконалість системи розвідки, її низька ефективність щодо виявлення місць базування терористичних угруповань противника, їх складу та ймовірного характеру дій;
- відсутність необхідної кількості озброєння, військової техніки та запасів матеріально-технічних засобів;
- відсутність у бойових підрозділах сучасних зразків зброї та систем захищеного зв'язку;
- низький рівень організації взаємодії підрозділів різних силових структур під час виконання завдань у міжвидових та міжвідомчих операціях;

¹ ГДА МОУ, Ф. 516, Оп. А4П (с)-14, Спр. 91 (Підсумкове бойове донесення штабу АТО від 09.06.2014 №10), Арк. 5, 12.

² ГДА МОУ, Ф. 516, Оп. А4П (с)-14, Спр. 91 (Замисел проведення рейдових дій підрозділами ЗС України від 16.12.2014), Арк. 22.

- безсистемний характер виконання заходів введення противника в оману і оперативного обладнання території³,⁴.

Крім цього, ретельний аналіз дій військових частин та підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України у ході ведення антитерористичної операції виявив низку прорахунків у підготовці органів військового управління. Оскільки саме через недостатню підготовку командного складу військових частин (підрозділів) штаби бригад і батальйонів у складних бойових умовах не вміли працювати як єдиний злагоджений механізм. Також більшість командирів мали слабкі навички в управлінні підпорядкованими та приданими підрозділами під час бою, в оцінюванні даних, коригуванні рішень при змінах обстановки, що склалася, постановці завдань та ефективному використанні наявних сил та засобів. Молодші командири взагалі були слабо навчені організації розвідки, вогневого ураження противника та введення його в оману. Вони погано орієнтувалися на полі бою та були не спроможні швидко визначити своє місцезнаходження і координати цілей.

Водночас, значні проблеми виникли й під час виконання завдань інженерного забезпечення. Оскільки через непродумані заходи реформування у попередні роки було повністю скорочено інженерно-саперні взводи механізованих (танкових) батальйонів, також значна кількість рухомих загонів загородження була виведена з елементів бойового порядку.

Окремо варто вказати на основні проблемні питання у підрозділах Сухопутних військ, зокрема на початку проведення антитерористичної операції:

- відсутність у підрозділах мобільних пунктів управління на колісній базі із сучасними автоматизованими робочими місцями модульного типу, які б забезпечували стійке, приховане управління військами;
- недостатню укомплектованість первинних офіцерських посад (командир взводу), зокрема в артилерійських підрозділах та протиповітряної оборони;
- відсутність розвідувальних машин на базі бойових броньованих машин, що призводило

³ ГДА МОУ, Ф. 516, Оп. А4П (с)-14, Спр. 91 (Замисел проведення рейдових дій підрозділами ЗС України від 16.12.2014), Арк. 22.

⁴ ГДА МОУ, Ф. 516, Оп. 4П(с)-14, Спр. 105 (Аналіз досвіду підготовки та застосування військ (сил) в АТО в грудні 2014 року), Арк. 39.

до використання позаштатної автомобільної техніки, що не мала необхідних засобів для ведення розвідки;

- відсутність необхідної кількості БпЛА, що знижувало кількість виявлених об'єктів противника за одиницю часу та збільшувало час на ведення розвідки опорних пунктів (засідок) противника та маршрутів його висування.

Такий стан справ вимагав швидкого вжиття заходів щодо виправлення ситуації та підвищення боєздатності військових частин Збройних Сил України. З огляду на це на початку антитерористичної операції саме нарощування боєздатності артилерійських частин і підрозділів було одним із ключових питань із підвищення готовності військ до виконання завдань за призначенням. За досвідом проведення антитерористичної операції у 2014–2015 рр. ракетні війська і артилерія проявили себе як основна вогнева сила, на яку покладалося виконання до 65–70 % загального обсягу завдань із вогневого ураження противника⁵. Наявність боєздатних, добре оснащених та підготовлених угруповань ракетних військ і артилерії у районі проведення антитерористичної операції у подальшому також залишалось визначальним фактором стримування російської агресії (Трофименко, П. Є. 2016, с. 4).

До особливостей ведення бойових дій частинами і підрозділами ракетних військ і артилерії у цей період можна віднести значну децентралізацію управління, постійну готовність до маневру і виконання планових завдань із тимчасових позицій, пересування підрозділів переважно вночі на максимальних швидкостях із залученням мінімально необхідної кількості засобів, побудову системи вогневого ураження противника у густонаселеній місцевості.

Досвід застосування артилерії в антитерористичній операції виявив необхідність змін у побудові бойового порядку частин і підрозділів ракетних військ і артилерії, зокрема для артилерійських батарей – визначення районів вогневих позицій (районів очікування та кількох оманних позицій), створення протитанкових районів оборони у вигляді підкови (2–3 км уздовж фронту та 2–3 км углибину) для боротьби з танками, призначення чергових ракетно-артилерійських сил і засобів для швидкого реагування на зміни в об-

⁵ ГДА МОУ, Ф. 516, Оп. 1П-14, Спр. 43 (Підсумкове бойове донесення штабу АТО від 09.06.2014 №10), Арк. 53.

становці та вчасної вогневої підтримки загально-військових підрозділів.

Також під час проведення антитерористичної операції частини та підрозділи ракетних військ і артилерії як елемент контрбатареїної боротьби застосовували «кочуючі» гармати – сплановані дії гармати у режимі «вогнь – маневр – вогнь – маневр» із кількох вогневих позицій у визначеному районі з завданням імітування стрільби.

Водночас, через зміни у характері збройної боротьби головними у діях підрозділів ракетних військ і артилерії постали питання інформаційної переваги над противником, забезпечення швидкого збирання (отримання) великої кількості інформації, прийняття своєчасного рішення на підставі правильних висновків з оцінки наявної інформації і відповідності цього рішення обстановці, що склалася, а також тісна взаємодія із загально-військовими формуваннями. Бойова готовність підрозділів та їх бойові спроможності напряду залежали від укомплектованості навченим, психологічно стійким, мотивованим та впевненим у своїх діях під час виконання завдань, пов'язаних з ризиком для життя, особовим складом.

На підставі отриманого в ході бойових дій досвіду основними шляхами вирішення проблемних питань застосування сил і засобів ракетних військ і артилерії були: створення маневрених угруповань для загальної підтримки військ; забезпечення підрозділів засобами зв'язку із закритими каналами і організація прихованого управління; відновлення боєздатності та широке використання комплексів артилерійської розвідки; підвищення рівня підготовленості офіцерів на спеціальних курсах.

Крім того, початок антитерористичної операції показав необхідність введення у склад ракетних (артилерійських) бригад (полків) підрозділів безпілотної авіації та новітніх засобів радіолокаційної й звукометричної розвідки, здатних ефективно визначати місцезнаходження і характер цілей противника, а також забезпечення підрозділів метеорологічними комплектами для врахування під час пуску (стрільби) метеорологічних умов.

У 2014 р. Сухопутні війська продовжували виконувати заходи Концепції реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2017 р., головною метою якої було створення мобільних, боєздатних та всебічно підготовлених Збройних Сил, здатних стримати та ліквідувати будь-який збройний конфлікт на території держави (Замисел оптимізації та реорганізації... 2014). Все це вимагало глибокої модернізації Збройних

Сил України та наближення їх до рівня збройних сил провідних європейських держав. Проте військово-політичне керівництво держави мало приділяло уваги розвитку сектору оборони України. Реформування Збройних Сил здійснювалося у складних умовах за рахунок скорочення їх чисельності, що призвело до незворотних руйнівних наслідків.

Станом на 2013 р. укомплектованість особовим складом військових частин і підрозділів Збройних Сил України відповідала лише на 50–70 % від штатів мирного часу. Це призвело до розбалансування видів і родів військ, що, у свою чергу, призвело до фактичної неможливості національних складових системи оборони виконувати функції захисту держави від зовнішнього агресора. Так, в окремих механізованих, гірсько-піхотній, танкових, артилерійських бригадах у відповідності з укомплектованістю особовим складом, бойовою технікою та озброєнням до набуття бойових спроможностей були сплановані заходи тільки для перших батальйонів (дивізіонів) бригад, спроможних виконувати бойові завдання. При цьому, багато з цих запланованих заходів були помилковими, необґрунтованими, тому що Збройні Сили України були мало фінансово та матеріально забезпечені, а реальні загрози національній безпеці держави значно перевищували можливості української армії. Таким чином, малочисельна армія призначалася скоріше для виконання певних завдань у миротворчих місіях та була неспроможна адекватно реагувати на виклики і загрози у воєнній сфері.

Переломним моментом в історії сучасних Сухопутних військ Збройних Сил України стала ситуація у державі на початку 2014 року. У другій половині лютого 2014 р. військові частини і підрозділи Сухопутних військ були приведені у вищі ступені бойової готовності в пунктах постійної дислокації. На базі перших батальйонів були сформовані батальйонні тактичні групи. Особливістю їх формування було те, що їх підрозділи комплектувалися офіцерами та винятково військовослужбовцями військової служби за контрактом (за рахунок усіх підрозділів бригад). Подібний стан справ був і при укомплектуванні батальйонних тактичних груп озброєнням і військовою технікою.

Так, при формуванні 1 батальйонної тактичної групи тільки приблизно 60 % техніки батальйону були включені до батальйонної тактичної групи, решта були доукомплектовані технічно справними зразками за рахунок інших батальйонів. Од-

нак під час зняття озброєння і військової техніки зі зберігання виявилось, що до 50 % від наявної кількості зразків потребували відновлення. Проте виробничі можливості ремонтно-відновлювальних органів усіх рівнів не давали змоги у короткий час охопити увесь обсяг відновлювальних робіт. Одночасно варто зауважити, що якісна підготовка фахівців не проводилася у зв'язку з надмірно малими термінами, відведеними для призову. Тобто особовий склад направлявся безпосередньо у військові частини (підрозділи) у район ведення антитерористичної операції без належної технічної підготовки.

Аналіз виконання заходів під час зняття озброєння і військової техніки зі зберігання та підготовки її до виконання завдань за призначенням показав, що основними суб'єктивними причинами пошкоджень та аварій, а у деяких випадках і повного знищення броньованої техніки, було:

- незнання командирами військових частин і підрозділів реального стану справ і основних положень організації експлуатації та здійснення контролю за відновленням озброєння і військової техніки;
- низький рівень знань бойових характеристик озброєння і військової техніки та вмінь щодо її ефективного застосування під час ведення бойових дій, проведення обслуговування і ремонту її у польових умовах;
- низький рівень теоретичних знань із технічної підготовки і слабкі практичні навички водіння бойових машин у командирів підрозділів (Аналіз форм і способів застосування Сухопутних військ... 2017).

Основним видом дій механізованих і танкових підрозділів у ході антитерористичної операції протягом 2014–2018 рр. була активна оборона. Вона полягала у проведенні широкого маневру у поєднанні з контратаками, рейдовими й обхідними діями. Такий характер ведення оборони був зумовлений наступними чинниками:

- асиметричністю дій противника, який мав змогу впливати одночасно на всю глибину бойового порядку Збройних Сил України;
- збільшенням території боїв при обмеженому бойовому складі частин і підрозділів;
- можливістю створення активної діючої фронту в тилу противника.

Поруч із цим, на дії частин (підрозділів) механізованих і танкових військ протягом зазначеного періоду впливали: асиметричність збройної боротьби; обмеження (заборона) застосування засобів ураження і ведення певних способів дій

відповідно до Мінських домовленостей; необхідність спільного виконання завдань із іншими військовими формуваннями, правоохоронними органами та місцевими органами влади; наявність безпосереднього контакту та постійної інформаційно-психологічної протидії вороже налаштованих політичних партій, рухів і кримінальних елементів; необхідність уникнення втрат мирного населення та виведення диверсійними силами противника з ладу об'єктів інфраструктури; необхідність одночасного виконання кількох різних за спрямованістю завдань у різних районах; автономність дій військових формувань.

Аналіз дій військових частин і підрозділів протиповітряної оборони Сухопутних військ у ході проведення антитерористичної операції показав, що незважаючи на певні негативні чинники, вони були спроможні виконувати бойові завдання у контексті асиметричної збройної боротьби. Основними напрямками їх діяльності були: впровадження сучасних методів боротьби з повітряним противником; істотне підвищення вишколу особового складу та його постійної готовності до виконання бойових (спеціальних) завдань у напружених умовах; створення автоматизованої системи управління військами протиповітряної оборони Сухопутних військ; відновлення техніки та її модернізація (Аналіз форм і способів застосування Сухопутних військ... 2017).

Водночас, армійська авіація Сухопутних військ у перші роки антитерористичної операції виконувала завдання з авіаційної підтримки угруповань військ (сил); ведення повітряної розвідки; повітряних перевезень військ, озброєння, бойової техніки та інших матеріальних засобів; евакуації поранених і хворих; виконання заходів пошуково-рятувального забезпечення; заходів територіальної оборони (демонстраційних дій) тощо.

Під час проведення антитерористичної операції основні зусилля військових частин та підрозділів першого ешелону зосереджувалися на удосконаленні побудови оборонного бою та пошуку ефективних способів його ведення. При цьому ведення стабілізаційних дій зазвичай передбачало утримання лінії зіткнення сторін; ведення розвідки та знищення (ураження) районів (місць) розгортання (зосередження) вогневих засобів незаконних збройних формувань; висування резервів бригади, їх розгортання та проведення рейдових (пошуково-ударних) дій на загрозливих напрямках.

Ведення оборонного бою у більшості випадків передбачалось через відбиття наступу противни-

ка, недопущення (заборону) прориву противника у глибину; повернення з районів відведення та розгортання підрозділів артилерії на вогневих позиціях; нанесення ураження підрозділам, що вклинилися або прорвалися, та відновлення втраченого положення; боротьбу з повітряними десантами, рейдовими загонами та диверсійно-розвідувальними групами противника.

Бойовий порядок загальновійськових бригад будувався в один або два ешелони. До складу решти елементів бойового порядку бригади могли входити: 1–3 загальновійськових резерви; бригада артилерійська група або підрозділи (підрозділ) артилерії; артилерійський резерв; підрозділ протиповітряної оборони; 1–2 протитанкових резерви, протидесантний резерв, рухомий загін загороджень.

При цьому, на відміну від 2014 р., починаючи з 2015 р. планування у штабах бригад першого ешелону вогневого ураження противника в умовах відведення артилерії від лінії зіткнення сторін не передбачало розподілу вогневого ураження противника на загальне та безпосереднє. Під час ведення стабілізаційних дій вогневе ураження противника планувалось за періодами: під час утримання лінії зіткнення; під час блокування та знищення диверсійно-розвідувальних груп противника та незаконних збройних формувань.

Вогневе ураження противника під час оборонного бою планувалось зазвичай за періодами: під час утримання лінії зіткнення та забезпечення розгортання підрозділів артилерії на вогневих позиціях; вогнева підтримка військ, що обороняються (за кожен оборонний рубіж, оборонну позицію); при знищенні противника, що вклинився або прорвався, і відновленні втраченого положення; при знищенні повітряних десантів, рейдових загонів та диверсійно-розвідувальних груп противника.

Бойовим прикладом оборонного бою Сухопутних військ можна вважати дії підрозділів 92 омбр і 128 огпбр у районі населеного пункту Санжарівка у січні 2015 року (Бій за опорний пункт «Валера»... 2015). Відповідно до розпорядження Командувача Сухопутних військ Збройних Сил України 25 січня 2015 р. до міста Артемівськ Донецької області була передислокована танкова рота 92 омбр без танкового взводу, що перейшла у підпорядкування командира гірсько-піхотного батальйону 128 огпбр.

Вранці 26 січня 2015 р. командир танкової роти отримав завдання посилити танками три взводних опорних пункти. Командиром роти було

прийняте рішення щодо розподілу танків відповідно до найбільш загрозливих напрямків, по яких противник мав можливість наступати. Після проведення фортифікаційного обладнання вказаних взводних опорних пунктів усі танки зайняли визначені командиром роти вогневі позиції. При цьому, зайняття вогневих позицій відбувалося приховано з використанням захисних і маскуючих властивостей місцевості, також зенітні установки, кулемети, короби для набоїв до кулеметів були пофарбовані у білий колір, а корпуси танків були присипані снігом.

Наступного дня командир танкової роти, який знаходився на передовому опорному пункті, виявив переміщення вантажних автомобілів противника у супроводженні БМП-2, про що було доведено командиром батальйону. Оскільки на той момент артилерії у розпорядженні командира батальйону не було, а 120-мм міномети не могли вести вогонь по цілях, дальність до яких складала близько 9 000 м, командир танкової роти прийняв рішення знищити цілі вогнем танків із закритих вогневих позицій. У результаті чотирьох пострілів із гармати танку була уражена одна ціль. Після цього переміщення техніки противника за визначеним маршрутом припинилося.

З 06.00 до 15.00 28 січня 2015 р. противник провів вогневу підготовку атаки з використанням безпілотного літального апарату для корегування вогню артилерії. О 15.00 на правому фланзі одного з опорних пунктів було виявлено дві БМП противника, що після відкриття по них вогню відійшли у зворотному напрямку. О 15.30 колона противника була виявлена на лівому фланзі взводного опорного пункту під час спроби атакувати. Після відкриття вогню по противнику із танків противник був знищений. Незабаром, о 15.40, було знищено ще два танки противника та ЗУ–23-2 (Бій за опорний пункт «Валера»... 2015).

Після понесених втрат противник почав вести вогонь по опорних пунктах із усіх засобів та намагався відступити, але незабаром основна частина особового складу та техніки противника була ліквідована. Спроб із боку противника атакувати позиції батальйону більше не було (Бой за Дебальцеве. 2015). Таким чином, результати оборонного бою на користь українських військових стали можливими завдяки налагодженій системі управління, якісній організації взаємодії між підрозділами та здійсненню заходів із введення противника в оману, а чіткий розподіл вогню між вогневими засобами дав змогу вести одночасний вогонь по противнику з максимальним ефектом.

Висновки. У 2015–2018 рр. у відносинах із російською федерацією політичне керівництво України дотримувалося підходу, в основу якого було покладено зусилля зі стримування для недопущення розширення масштабів збройного конфлікту, зміцнення національної стійкості, збереження каналів комунікації за міжнародного посередництва задля захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України.

Обставини проведення антитерористичної операції, перебіг збройного конфлікту низької інтенсивності на сході України та ескалація непрямого збройного протистояння військових потенціалів України та росії підтверджують думку багатьох дослідників про домінування у сучасних умовах невійськових інструментів протиборства: політико-дипломатичних, економічних, інформаційно-психологічних, кібернетичних. При цьому для ведення активних бойових дій використовувалися парамілітарні угруповання, приватні військові компанії, кримінальні та терористичні організації, а також деструктивні секти. Водночас поширювалася тенденція до ведення безконтактних бойових дій, трансформувалася система управління ними.

Досвід застосування військових частин та підрозділів у ході антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей засвідчив необхідність докорінної перебудови системи їх підготовки з посиленням уваги до відпрацювання елементів, притаманних саме протидії тактиці дій незаконних збройних формувань. Тому якісна організація бойової підготовки військових частин та підрозділів вимагає у першу чергу чіткого визначення, до яких саме бойових дій їх готувати та як готувати.

З метою підвищення рівня боєздатності військових частин під час їх злагодження та відновлення боєздатності доцільно вчити органи управління керівництву підпорядкованими частинами і підрозділами з урахуванням досвіду, отриманого в антитерористичній операції. Для цього під час проведення командно-штабних навчань і штабних тренувань основну увагу необхідно приділя-

ти практичній роботі по організації управління вогнем загальновійськових та артилерійських підрозділів, плануванню і активному проведенню заходів маскування, прихованому управлінню військами та заходам щодо введення противника в оману.

Досвід свідчить, що, враховуючи тактику дій незаконних збройних формувань, основною тактичною ланкою під час бойових дій є посилений батальйон. Саме тому підрозділи Збройних Сил України у бою переважно використовували тактику дій батальйонними (ротними) тактичними групами. Це, у свою чергу, вимагало забезпечення їх більш високої, ніж у звичайних умовах, автономності в бойовому і матеріально-технічному відношеннях.

З огляду на це особливу увагу треба приділяти підготовці механізованих, танкових батальйонів та батальйонів високомобільних десантних військ із засобами посилення як основної тактичної одиниці, здатної самостійно вирішувати поставлені бойові завдання. При цьому їх підготовку доцільно здійснювати у якості батальйонних тактичних груп та проводити спільне злагодження із завчасно приданими їм артилерійськими, вогнететними, інженерними та іншими підрозділами посилення. Водночас важливо організувати створення мобільних центрів (відділів) імітаційного моделювання бойових дій для підготовки штабів бригад і батальйонів.

Поруч із цим для більш ефективного застосування міжвидових підрозділів потрібно започаткувати проведення заходів спільної підготовки військових частин (підрозділів) Збройних Сил України та сил і засобів інших військових формувань та правоохоронних органів, спланованих до спільних дій під час виконання завдань з оборони держави. Для цього необхідно розробити відповідну нормативно-правову базу, що регламентувала б порядок залучення необхідних сил і засобів до заходів спільної підготовки, їх фінансування та всебічного забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Аналіз форм і способів застосування Сухопутних військ в сучасних умовах, які впливають на розвиток ОБТ, засоби технічного забезпечення, підготовки технічних спеціалістів. (2017). URL: https://www.ukrmilitary.com/2017/09/analysis-forms-and-methods.html#google_vignette [дата зверн.: 27.03.2024].

Бій за опорний пункт “Валера” поблизу села Санжарівка Артемівського району Донецької області. (2015). URL: <https://ukraine-memorial.org/ua/fight/biy-za-oporniy-punkt-34valera34-visota-307-5-poblizu-sela-sanzharivka-artemivskogo-rayonu-doneckoyi-oblasti-25-sichnya-2015-roku/> [дата зверн.: 05.06.2024].

Бої за Дебальцеве. (2015). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Бої_за_Дебальцеве_\(2015\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Бої_за_Дебальцеве_(2015)) [дата зверн.: 20.03.2024].

Замисел оптимізації та реорганізації Збройних Сил України на 2015–2017 роки, затверджений Президентом України 14 листопада 2014 року.

Згурец, С. Г. (2016). *Оружие Украины. Блеск и скрежет стали. Уроки войны: Танки. Боевые бронированные машины*. К.: Defense Express Library, 200 с.

Лойко, С. (2015). *Аеропорт*. К.: “Брайт Стар Паблішинг”, 328 с.

Наливайко, А.Д., Данилюк, С.Л. & Наливайко, Л.П. (2023). Історична ретроспектива планування оборони держави (2015–2023 рр.). *Труди університету*. № 7 (182), с. 142–150.

Серватюк, В.М., Рєзнік, В.І., Ремез, А.В. & Мосолов, В.М. (2024). Проблема прориву підготовленого рубежу глибокоешелонованої та всебічно обладнаної оборони противника та шляхи її вирішення в умовах російсько-української війни. *Труди університету*. № 2 (184), с. 116–126.

Телюков, С. М., Кравченко, С. О., Горбачов, К. М. & Зливка, Г. А. (2023). Аналіз основних форм постановки бойових завдань під час планування бойових дій загальновійськових формувань тактичного рівня. *Труди університету*. № 7 (182), с. 157–168.

Трофименко, П. Є. (2016). *Бойова робота артилерійських вогневих підрозділів*. Суми: Сумський державний університет, 232 с.

Хронологія окупації Криму. (2024). URL: <https://ark.gp.gov.ua/ua/chronology.html> [дата зверн.: 27.03.2024].

REFERENCES

Analiz form i sposobiv zastosuvannya Sukhoputnykh viisk v suchasnykh umovakh, yaki vplyvaiut na rozvytok OVT, zasoby tekhnichnoho zabezpechennia, pidhotovky tekhnichnykh spetsialistiv [Analysis of the forms and methods of use of the Ground Forces in modern conditions, which affect the development of WME, means of technical support, training of technical specialists] (2017). URL: https://www.ukrmilitary.com/2017/09/analysis-forms-and-methods.html#google_vignette [Accessed: 27.03.2024]. [in Ukrainian].

Bii za oporny punkt “Valera” poblyzu sela Sanzharivka Artemivskoho raionu Donetskoi oblasti. [The battle for the “Valera” stronghold near the village of Sanzharivka, Artemiv district, Donetsk region]. (2015). URL: <https://ukraine-memorial.org/ua/fight/biy-za-oporny-punkt-34valera34-visota-307-5-poblizu-sela-sanzharivka-artemivskogo-rayonu-doneckoyi-oblasti-25-sichnya-2015-roku/> [Accessed: 05.06.2024]. [in Ukrainian].

Boi za Debaltseve [Battles for Debaltseve] (2015). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Бої_за_Дебальцеве_\(2015\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Бої_за_Дебальцеве_(2015)) [Accessed: 20.03.2024]. [in Ukrainian].

Khronolohiia okupatsii Krymu [Chronology of the occupation of Crimea] (2024). URL: <https://ark.gp.gov.ua/ua/chronology.html> [Accessed: 27.03.2024]. [in Ukrainian].

Loiko, S. (2015). *Aeroport* [Airport]. К.: “Brait Star Pablishynh”, 328 s. [in Ukrainian].

Nalyvaiko, A.D., Danyliuk S.L. & Nalyvaiko, L.P. (2023). Istorychna retrospektyva planuvannia oborony derzhavy (2015–2023 rr.) [Historical retrospective of state defense planning (2015–2023)]. *Trudy universytetu*. № 7 (182), s. 142–150. [in Ukrainian].

Servatiuk, V.M., Rieznik, V.I., Remez, A.V. & Mosolov V.M. (2024). Problema proryvu pidhotovlenoho rubezhu hlybokoeshelonovanoi ta vsebichno obladnanoi oborony protyvnyka ta shliakhy yii vyrishennia v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [The problem of breaking through the prepared line of deeply echeloned and comprehensively equipped enemy defense and ways to solve it in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Trudy universytetu*. № 2 (184), s. 116–126. [in Ukrainian].

Teliukov, S. M., Kravchenko, S. O., Horbachov, K. M. & Zlyvka, H. A. (2023). Analiz osnovnykh form postanovky boiovykh zavdan pid chas planuvannia boiovykh dii zahalnoviiskovykh formuvan taktychnoho rivnia [Analysis of the main forms of posing combat tasks during the planning of combat operations of the combined military formations of the tactical level]. *Trudy universytetu*. № 7 (182), s. 157–168. [in Ukrainian].

Trofymenko, P. Ye. (2016). *Boiova robota artyleriiskykh vohnevyykh pidrozdiliv* [Combat work of artillery fire units]. Sumy : Sumskyi derzhavnyi universytet, 232 s. [in Ukrainian].

Zamysel optymizatsii ta reorhanizatsii Zbroinykh Syl Ukrainy na 2015–2017 roky, zatverdzhenyi Prezydentom Ukrainy 14 lystopada 2014 roku [Plan of optimization and reorganization of the Armed Forces of Ukraine for 2015–2017 approved by President of Ukraine on November 14, 2014]. [in Ukrainian].

Zgurets, S. G. (2016). Oruzhie Ukrainy. Blesk i skrezhet stali. Uroki vojny. [Weapons of Ukraine. The shine and crunch of steel. Lessons of war] Tom 1 : Tanki. Boevye bronirovannye mashiny. K.: Defense Express Library, 200 s. [in Russian].

Oleksandr NASHYVOCHNIKOV

PhD of Historical Sciences

The National Defence University of Ukraine

(Kyiv, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4197-6408>

E-mail: dr.alexander@ukr.net

EXPERIENCE OF APPLICATION OF MILITARY UNITS AND SUBDIVISIONS OF THE LAND FORCES OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE IN THE ANTI-TERRORIST OPERATION IN THE EAST OF UKRAINE

The evolution of conflicts in the modern era requires a comprehensive approach to military preparedness and mechanisms for responding to external threats. Ukraine's ability to overcome the challenges to national security that have arisen due to the aggressive policy of the leadership of the Russian Federation testifies to the gradual strengthening of the security and defence sector.

The article discusses the problematic issues that arose during training and application of units and subdivisions of the Land Forces of the Armed Forces of Ukraine in the Anti-Terrorist operation, as well as ways to solve them. One of the key challenges faced by the Armed Forces of Ukraine in the period of 2014-2018 was the need to adapt their actions in response to the tactics of the Russian occupation forces. This necessitated the revision of some rules of warfare and the introduction of new tactics to ensure more effective use of Ukrainian units in the theatre of operations.

According to the author, the experience of overcoming certain shortcomings in the use of the Land Forces of the Armed Forces of Ukraine during the Anti-Terrorist operation should contribute to increasing the effectiveness of countering large-scale Russian armed aggression in today's conditions. In addition, the experience gained during combat operations in the course of countering Russian aggression will be useful in improving the training of personnel of the Armed Forces of Ukraine and will help better prepare for effective counteraction to any challenges in the future.

The article uses both general scientific methods of analysis and synthesis, as well as special scientific methods, in particular historical-genetic and historical-typological.

Keywords: *hybrid war, armed conflict, Russian aggression, occupation, Armed Forces of Ukraine, Land Forces.*